

Jaké problémy zaměstnávaly vůdce a diplomaty velkých světových mocností během jara a léta 1939?

– Hitlerovým primárním úkolem bylo neutralizovat hrozbu, že Sovětský svaz vstoupí do války. V naději, že Anglie a Francie opětovně zradí svého spojence – Polsko, hodlal Führer eliminovat polskou hrozbu bez rizika střetu s Rusy. A pak by bylo možné opět usednout k vyjednávacímu stolu s Brity, ale tehdy už by mohl trvat na tom, aby s ním bylo zacházeno jako s rovným.

– Stalinův primární úkol byl stejný – neutralizovat nebezpečí německého útoku na Sovětský svaz. Stalin mohl samozřejmě uzavřít alianční smlouvu s Francií, Polskem a Anglií. Ale víme, že vůdci západních demokracií by takovou smlouvu nikdy nepodepsali. A přesně tak se to odehrálo. Dokonce i když nevyhnutelnost německého útoku již nemohla být ignorována, Polsko se poslušně řídilo příkazy Londýna a odmítlo podepsat alianční smlouvu se Sovětským svazem. V důsledku toho neměl Stalin jinou možnost, než dohodu s Hitlerem.

– Britští a francouzští diplomaté pokračovali ve svém primárním úkolu, což bylo poštvávání Německa proti Rusku. U tohoto plánu byla provedena nepatrná úprava, vzhledem k aktuálnímu Führerovu chování, ale jeho podstata zůstala zcela beze změny. Bylo rozhodnuto pobídnout Hitlera k útoku na Polsko, aby tak mohl automaticky následovat německo-sovětský konflikt. Nicméně Hitler nebyl idiot. Pamatoval si první světovou válku velmi dobře a nikdy by se neuchýlil k útoku na Polsko, aby tak čelil vyhlídkám boje na dvou frontách (proti Sovětskému svazu na jedné straně a proti Británii a Francii na druhé). Aby takový krok učinil, musel být přesvědčen, že ani Londýn, ani Paříž nezakročí ve prospěch Poláků. V takovém scénáři by Britové a Francouzi zůstali mimo válku a (v souladu s jejich starými plány) by do bojů vstoupili teprve poté, co by se Rusové a Němci vzájemně vykrváceli.

Protože nyní chápeme cíle každého z hráčů této politické hry, můžeme řádně vyhodnotit jejich činy. 16. dubna 1939 se Stalin pokusil navrhnout Evropanům, aby všichni společně podnikli kolektivní akci proti Hitlerovi a zastavili ho. Šéf sovětského ministerstva zahraničí, Maxim Litvinov, řekl britskému velvyslanci o své ochotě podepsat třístranný pakt o vzájemné pomoci mezi Velkou Británií, Francií a Sovětským svazem. Byly to velmi specifické návrhy, což je přesně důvod, proč zůstaly téměř zcela bez odpovědi.

30. dubna 1939 Hitler učinil poslední pokus, prostřednictvím neoficiálních kanálů, najít společnou řeč se svými bývalými britskými „přáteli“ a varoval je, že jinak bude nucen jednat s Kremlem. Nicméně Britové se samotné myšlenky smlouvy mezi nacisty a bolševiky vysmáli. Měli dobrý důvod pokusit se dosadit k moci v Německu toho nejzarputilejšího nepřítele komunismu.

Během 75 dnů, kdy probíhala „výměna názorů“ mezi sovětskými a západními diplomaty, bylo 16 dní Sovětským svazem využito k navržení jeho reakcí, zatímco západní mocnosti vyplývaly zbývajících 59 dní zdržováním a úmyslným otálením. Britové a Francouzi neustále přicházeli s umělými problémy, které bránily vyřešení základních záležitostí, ačkoliv tyto překážky mohly být snadno překonány dobrou vůlí a upřímnými záměry ze strany Anglie a Francie. A tak se loudaly a hrály o čas.

Sovětský ministr zahraničí Maxim Litvinov (foto z roku 1937)

Stalin měl dokonalou pravdu, když se domníval, že prakticky neexistuje žádná šance, aby Britové a Francouzi hráli fér. Tudíž došel ke klíčovému závěru, že nemá na výběr, než se pokusit jednat s Hitlerem. 3. května 1939 dal Stalin Hitlerovi první signál – nahradil lidového komisaře pro zahraniční záležitosti, anglofila Maxima Litvinova, Vjačeslavem Molotovem.

Hitler tuto „výměnu“ ocenil. Požadavky Německa byly jasné a jeho činy demonstrovaly hluboké přání odstranit jakoukoliv hrozbu z východu. A Hitler měl důvod ke spěchu: stanovil 26. srpen 1939 jako datum své invaze do Polska. Němci potřebovali podepsání německo-sovětské smlouvy před tímto datem. A čím dříve, tím lépe. Proto byla německá politika velmi precizní a specifická ve svých cílech. Podstata německého návrhu a přístupu k této situaci je nejlépe ilustrována textem telegramu poslaného německým ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem německému velvyslanci v Moskvě, Friedrichu-Werneru hraběti von der Schulenburg, 14. srpna 1939.

„Požaduji, abyste se obrátil na pana Molotova osobně a sdělil mu následující: Ideologické rozpory mezi národně-socialistickým Německem a Sovětským svazem byly v minulých letech jediným důvodem, proč Německo a SSSR stály proti sobě ve dvou nepřátelských táborech... Období nepřátelství v zahraniční politice lze ukončit jednou pro vždy a cesty budou volné pro nový druh budoucnosti pro obě země... Životní prostor Německa a SSSR se vzájemně dotýkají, ale ve svých přirozených požadavcích nejsou v rozporu... Německo nemá žádné agresivní záměry vůči SSSR. Vláda Říše je názoru, že mezi Baltem a Černým mořem neexistuje otázka, kterou by nebylo možné vyřešit k plné spokojenosti obou zemí... Je nepřekonatelným zájmem obou zemí vyhnout se v celé budoucnosti zničení Německa a SSSR, z čehož by měly prospěch jen západní demokracie. Krize, která byla vytvořena německo-polskými vztahy anglickou politikou, jakož i anglickým vybízením k válce a alianci vázané touto politikou, činí urychlené vyjasnění německo-ruských vztahů žádoucím...“

Velvyslanec Geo Bonnet (Francie), Ivan Majsky (SSSR) a britský lord Halifax

Co se dělo v Londýně a Paříži během této německé diplomatické aktivity? I tam se rozhodli uzavřít dohodu se Sovětským svazem, či konkrétněji – opět přijít s podvodným pokusem tak učinit – kdy opět hráli o čas, s jedním cílem na mysli: zabránit, aby Sovětský svaz a Německo podepsaly pakt o neútočení. Nakonec britská tajná služba věděla dokonale, že 26. srpna bylo datum určené pro německý útok na Polsko. Pokud by se Hitler a Stalin nedohodli do té doby, bylo vysoce pravděpodobné, že by mezi nimi vypukla válka. Takže západní diplomaté se soustředili na „hraní o čas“.

23. července 1939 lord Halifax informoval sovětského velvyslance ve Velké Británii, Ivana Majskyho, že vláda jeho veličenstva souhlasila se zahájením vyjednávání. Použili veškeré prostředky, které měli k dispozici, k protahování věcí. Například jejich delegace do Moskvy neletěla, ale cestovala pomalou lodí, s názvem City of Exeter. To by se mohlo zdát podružným, avšak získalo jim to pět či

šest dní...

V důsledku toho samotná jednání nezačala dříve, než 11. srpna. Volba členů západní delegace je také výmluvná. Sovětský svaz poslal představitel z nejvyšších vojenských kruhů: komisaře pro obranu Klimenta Vorošilova; náčelníka štábu Borise Šapošnikova; velitele námořnictva Nikolaje Kuzněcova; a velitele letectva Aleksandera Loktjonova. Ale Britové a Francouzi poslali své generály „druhého řádu“. Ani to nebyla náhoda. A protože šéfové jejich delegací neměli oprávnění podepisovat dokumenty, bylo to o to „účinnější“. Francouzský generál Aimé Doumenc dostal právo „jednat... o všech otázkách týkajících se spolupráce potřebné mezi ozbrojenými silami těchto dvou zemí“, ale britský admirál Reginald Drax neměl vůbec žádné písemné oprávnění!

Takže proč přijel? To bylo zmíněno v odstavci 8 jeho instrukcí: „Protáhnout jednání co možná nejdéle“. Další odstavce jsou také dosti podivné, „podpořit jednání v naději, že ta budou sama o sobě dostatečně odstrašující“ a „maximálně usilovat o omezení celkové formulace“.

Když západní historici a politologové začínají s dlouhými diskusemi o zodpovědnosti Stalina a Sovětského svazu za vypuknutí druhé světové války, obvykle neradi poskytují fakta. Hrají na emoce svých čtenářů a posluchačů. Nakonec všichni jsou si dnes dobře vědomi zvěstev a zločinů nacistů. Takže na Sovětský svaz je shlíženo spatra kvůli uzavření paktu o neútočení s takovými zloduchy. A protože Hitler napadl Polsko týden po podepsání tohoto dokumentu, není Německo jedinou zemí, která může být obviňována z agrese. To je celkem logické. Pokud člověk pomine pár „nepodstatných“ případů.

1. Nejen Sovětský svaz, ale také Anglie, Francie a dokonce i samotné Polsko měly s nacistickým Německem vlastní „pakt o neútočení“. To je normální praxe v mezinárodních záležitostech.

2. Německo-polská válka by stejně začala, dokonce i kdyby Sovětský svaz s Německem smlouvu nepodepsal. A pouze o pár týdnů později, na podzim 1939, do ní nevyhnutelně spadl i SSSR – boje s Japonskem začaly na jaře toho roku, poté, co Japonci zaútočili na Mongolsko.

Pokud pomíneme jalová slova mas a moralistů, kteří hrají rychle a s fakty si hlavu nelámou, skončíme u holé pravdy. Stalin neměl na výběr, než podepsat dohodu s Hitlerem, aby odvrátil agresi od vlastní země.

Nakonec Hitler nezačal válku kvůli nějakému dokumentu, který mu byl zcela lhostejný, ale kvůli desetiletím pečlivě plánované a organizované finanční, politické a diplomatické pomoci, která měla za následek nejen obnovu oslabeného Německa, ale také bezprecedentní nárůst jeho moci. A samozřejmě to nebyl SSSR, nebo Stalin, kdo tuto pomoc poskytoval, ale západní mocnosti a bankovní elita.

Stalin prostě neměl na výběr. Ale to neplatilo o Britech a Francouzích, jejich delegace dorazila do Moskvy na rozhovory dlouho před Joachimem von Ribbentrop. Pokud by si opravdu přáli uzavřít smlouvu se Sovětským svazem, mohli tak učinit.

Stalin akceptoval nabídku Berlína, když zjistil, že žádná smlouva s Británií a Francií nebude. Německý velvyslanec von der Schulenburg navrhl budoucí pakt Molotovovi 19. srpna. 21.

srpna 1939 v 17:00 dal komisař Molotov von der Schulenburgovi dopis od Stalina. Ten končil frází, shrnující celou anglo-americkou politiky vůči Hitlerovi v posledních několika letech, a hodil ji přes palubu: „Sovětská vláda mne zplnomocnila, abych vás informoval, že souhlasí s příjezdem Herr von Ribbentropa do Moskvy, 23. srpna tohoto roku.“

Polsko bylo vyřízeno. Británie a Francie ho odsoudily k smrti, aby jakmile donutí Hitlera zahájit válku, mohla ta být směřována potřebným východním směrem. Uběhl rok a něco, než i Francie utrpěla kouzlem britské politiky, se všemi jejími zradami a podvody.

Ale než Hitler vstoupil do Paříže, byla tu Varšava...